SERVICIILE SOCIALE INTEGRATE CA INSTRUMENT PENTRU DEZVOLTAREA COMPETENȚELOR SOCIALE LA COPIII DIN CENTRELE DE PLASAMENT TEMPORAR

INTEGRATED SOCIAL SERVICES AS A TOOL FOR DEVELOPING SOCIAL SKILLS AMONG CHILDREN IN TEMPORARY PLACEMENT CENTERS

CZU: 364.04:316.344.7-053.2 **https://doi.org/10.59295/spd2025s.98**

Cristina COROBAN
ORCID: 0000-0001-8040-0909
E-mail: cristina.coroban@usm.md
Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, Republica Moldova

Summary. *The article analyzes the role of integrated social services in developing social competencies among children temporarily placed in residential-type centers, highlighting the need for coordinated intervention at the family, community, and institutional levels. Based on empirical data and theoretical frameworks (Bronfenbrenner, Rutter, Sen, Bandura), it is argued that skills such as communication, cooperation, and conflict resolution can be strengthened through educational programs, psycho-emotional support, and community involvement. The study reveals the positive effects of multidisciplinary approaches on children's social interactions, social integration, and the prevention of problematic behaviors, underlining the importance of professional training and active family involvement. Integrated interventions, tailored to individual and community contexts, are essential for promoting social inclusion, emotional well-being, and the active participation of children in community life.*

Keywords: *children at risk, social skills, integrated social services.*

INTRODUCERE

Copiii aflați în situații de risc reprezintă una dintre cele mai vulnerabile categorii sociale, fiind expuși frecvent la excluziune, instabilitate familială, lipsa accesului la educație și la servicii de bază. În acest context, serviciile sociale integrate au rol prioritar în vederea asigurării protecției, incluziunii și dezvoltării armonioase a copiilor. Competență socială este definită de M. Argyle[1] ca un pattern comportamental, care oferă societății persoane capabile să producă anumite efecte dorite. Competența socială reprezintă un sistem dinamic, alcătuit din motivație socială și abilități interpersonale, care are rolul de a coordona comportamentul social și de a activa elementele individuale necesare pentru o interacțiune eficientă și adaptativă în diverse contexte sociale[6]. Familia exercită prin intermediul socializării o puternică influenţă asupra nivelului de dezvoltare fizică, intelectuală şi morală a copiilor și tinerilor, consolidând valorile şi modelele tinerei generaţii [4, p.16]. Modelul relațiilor dintre părinți servește ca schema

de bază în formarea stilului de parental, formându-se prin observare și interiorizarea climatului familial. În absența unei familii funcționale, dezvoltarea competențelor și abilităților sociale devine o prioritate pentru serviciile sociale adresate copiilor în situații de risc, fiind un element central al programelor de asistență socială, educație și integrare comunitară contribuind la dezvoltarea individuală și la crearea de premise pentru o incluziune socială reală și sustenabilă. Formarea competenţelor sociale, la copii în situaţii vulnerabile care trăiesc şi se dezvoltă în Centrele de plasament, este influențată în mod direct de calitatea interacţiunii cu pedagogii, angajaţii centrelor, precum și de rolul familiei, acolo unde aceasta este prezentă [5]. Mediul relațional din care copiii fac parte contribuie semnificativ la procesul de socializare, atât primară (în primii ani de viață, în familie), cât și secundară (în instituții, grupuri și comunitate), influențând modul în care aceștia își dezvoltă abilitățile de comunicare, empatie și integrare socială.

Prin intervenții integrate în educație, sănătate și asistență socială, copiii accesează programe care dezvoltă abilități sociale esențiale pentru integrarea școlară și prevenirea comportamentelor problematice, mai ales în cazul celor proveniți din medii instabile sau traumatizante. Copiii aflați în situații de risc în Republica Moldova se confruntă cu o serie de provocări complexe, influențate de factori precum mediul familial dezorganizat, condițiile socioeconomice precare și lipsa de acces la resurse esențiale, factori care generează dificultăți în accesul la educație, stigmatizare și marginalizare socială, precum și probleme de sănătate mintală. Oportunitățile reduse de dezvoltare personală pentru copiii aflați în situații de risc limitează accesul la activități culturale și sportive, fiind amplificate și de absența modelelor pozitive care influențează dezvoltarea abilităților și competențelor sociale. Copiii expuși la situații de risc au deficiențe în dezvoltarea abilităților sociale, inclusiv în comunicare, rezolvarea de probleme și gestionarea conflictelor. Experiențele traumatice, trăite în familie (de ex. abuzul sau neglijarea), afectează dezvoltarea emoțională și socială a copiilor, influențând modul în care interacționează cu ceilalți și se integrează în comunitate. Competența socială este atinsă atunci când copilul are abilități: de a interacționa cu ceilalți copii; de a iniția interacțiuni cu alți copii; de a solicita și oferi ajutor; de a rezolva situațiile conflictuale; de a coopera; de a tolera situații care provoacă frustrare[5]. Copiii care posedă competențe sociale de bază sunt capabili să dezvolte și să mențină relații pozitive cu semenii și adulții[7]. Competența socială presupune capacitatea copiilor de a se înțelege și respecta reciproc, fiind strâns legată de dezvoltarea cognitivă, emoțională și lingvistică.

MATERIAL ȘI METODĂ

Pentru consolidarea competențelor sociale ale copiilor în situație de risc din centrele de plasament, a fost elaborat un ghid metodologic coordonat de autoarea tezei, în cadrul proiectului De la Vulnerabilitate la Incluziune, implementat de A.O. PRODOCS cu sprijinul Fundației pentru Copii Pestalozzi (2023–2025). Ghidul [8], ghidul sprijină formarea specialiștilor în dezvoltarea abilităților socio-emoționale ale copiilor, facilitând integrarea acestora în societate. Activitățile educaționale propuse în ghidul practic sunt

adaptate vârstei și nevoilor individuale ale copiilor, ținând cont de etapele lor de dezvoltare. Programele educaționale sunt individualizate pentru a sprijini copiii la diferite nivele de maturitate, oferindu-le nu doar abilități de viață, dar și sprijin în gestionarea provocărilor cotidiene, pregătindu-i pentru o viață independentă și integrată în societate. Provocările principale în implementarea programului de dezvoltare a competențelor sociale sunt prezentate în Figura 1.

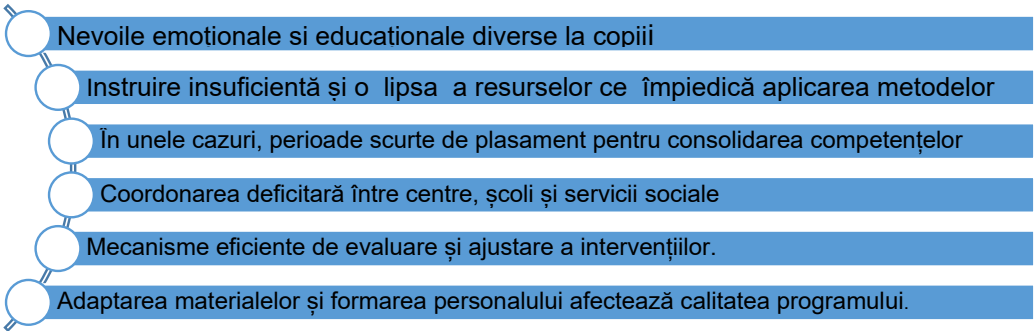

Figura 1. Barierele programelor de dezvoltare a competențelor sociale pentru copiii în situații de risc

Sursa: autoarea în proces de documentare

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Cercetarea privind experiențele copiilor din 8 centre de plasament, selectate din totalul celor 26 existente în Republica Moldova (reprezentând aproximativ 30,8% din total), a fost desfășurată în două etape temporale – inițială (2021) și finală (2022) – având un caracter longitudinal. Studiul a inclus toți copiii cu vârsta 7 – 17 ani din cele 8 centre analizate, asigurând o acoperire completă a populației vizate. Analiza datelor relevă o tendință clară de îmbunătățire a relaționării cu colegii (Figura 2.). Datele evidențiază o îmbunătățire semnificativă a relaționării între copii în centrele de plasament. Majoritatea copiilor intervievați afirmă că se înțeleg bine cu colegii, ceea ce indică prezența unui climat social pozitiv, caracterizat prin sprijin reciproc, cooperare și respect. Acest aspect este esențial pentru dezvoltarea psiho-emoțională a copilului, fiind în concordanță cu teoria atașamentului de **Bowlby** [2], care subliniază rolul relațiilor interpersonale sigure în formarea echilibrului emoțional. Numărul redus al copiilor care raportează dificultăți de relaționare și incertitudinea scăzută în răspunsuri sugerează atât o capacitate crescută de autoreglare emoțională, cât și un grad mai înalt de încredere în mediul social. Din perspectiva teoriei dezvoltării sociale a lui **Выготский,** Л. С. [9], aceste îmbunătățiri pot fi atribuite mediului educațional și intervențiilor de grup, care facilitează învățarea prin interacțiune și imitație. În plus, intervențiile centrate pe dezvoltarea competențelor sociale și emoționale (ex. jocuri de rol, activități de grup, consiliere psihosocială) au contribuit la întărirea stimei de sine și la modelarea unui comportament prosocial. Aceste rezultate validează importanța serviciilor sociale integrate în centrele de plasament,

aliniate principiilor unei educații incluzive și participative, în care copilul este privit ca agent activ în propria dezvoltare, Bronfenbrenner, [3]. Datele cercetării evidențiază o îmbunătățire a abilităților sociale ale copiilor, reflectată în relații mai armonioase, o mai bună gestionare a conflictelor și o capacitate crescută de cooperare. Progresele pot fi asociate intervențiilor educaționale sau maturizării sociale. Studiul indică o creștere a răspunsurilor pozitive privind colaborarea între copii (de la 14 în 2021 la 27 în 2022), (Figura 2.), reflectând impactul pozitiv al activităților desfășurate. Conform teoriei învățării sociale dezvoltată de **Albert Bandura** [6], comportamentele prosociale sunt învățate prin observație, imitație și întărire pozitivă.

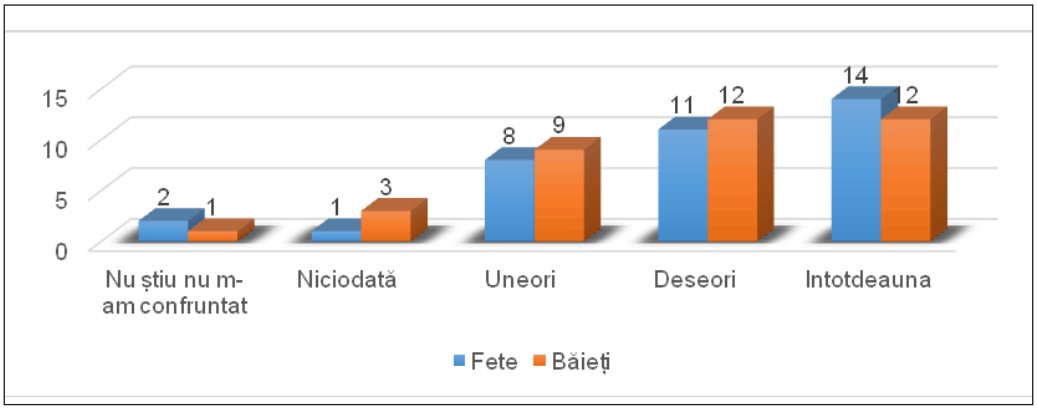

Figura 2. Relaționarea cu colegii, distribuția respondenților pe sexe

Sursa: datelor studiului Experiențele copiiilor din 8 Centre de plasament.

Activitățile desfășurate în cadrul intervenției pot fi interpretate ca medii de învățare socială, unde comportamentele adecvate (cooperare, empatie) sunt modelate și încurajate. Datele interviurilor individuale cu copiii din Centrele de plasament relevă o varietate de percepții și experiențe, care conturează dinamica socială și relațiile interpersonale din centrele de plasament. Copiii care au trăit experiențe traumatizante (abuz, neglijare, abandon) pot avea blocaje emoționale sau psihologice, care le împiedică să vorbească despre sentimentele lor. Acest lucru poate duce la confuzie sau la evitarea discuțiilor despre relații. Conform teoriilor rezilienței dezvoltate de **M. Rutter, N. Garmezy** [7], **E. Werner**, capacitatea copiilor de a gestiona conflicte și de a menține relații pozitive indică dezvoltarea rezilienței – adaptarea pozitivă în condiții de adversitate. Intervențiile sociale, de dezvoltare emoționale și abilități de comunicare întăresc mecanismele de coping.

Datele cercetării calitative pun în evidență: evoluție pozitivă în comunicare, progresul în comportamentul social, percepția centrului ca o familie, diversitate în interacțiuni, colaborare și ajutor, dar și provocări sau conflicte în relația de grup, (Figura 3.). Răspunsurile respondenților reflectă o gamă variată de experiențe sociale, evidențiind atât schimbările pozitive, cât și provocările specifice. Acest aspect evidențiază necesita-

tea susținerii copiilor aflați în situații de risc pentru dezvoltarea abilităților sociale și în construirea relațiilor sănătoase în cadrul comunității.

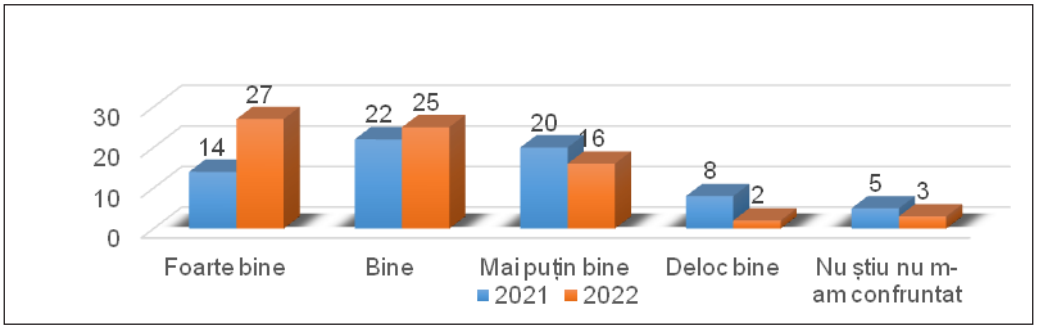

Figura 3. Relaționarea cu angajații Centrelor de plasament, număr respondenți
Sursa: datele studiului Experiențele copiilor din 8 Centre de plasament.

S-a constat din 2021-2022 și o îmbunătățire a capacității copiilor de a se înțelege și interacționa armonios cu angajații Centrelor de plasament. Copiii au raportat o mai bună gestionare a diferențelor de opinii și o îmbunătățire a relațiilor generale cu angajații. În acest sens, teoria ecologică a dezvoltării umane dezvoltată de **U. Bronfenbrenner** studiază evoluția relațiilor sociale pozitive și percepția centrului ca „familie" reflectă importanța microsistemului în care copilul interacționează direct cu adulții și alți copii. Îmbunătățirea relaționării cu angajații poate fi atribuită calității interacțiunilor din acest cadru imediat, care contribuie la un sentiment de apartenență și siguranță emoțională.

Copiii percep o diferență între relațiile din centru și cele de la școală. La școală, ei simt mai puțin interes din partea profesorilor față de starea lor emoțională sau problemele personale: *„La școală puțini sunt cei care ne întreabă cum ne simțim sau dacă avem vreo problemă"* (I_9). Diferențele percepute de copii între centrul de plasament și școală pot fi explicate prin teoria ecologică a lui Bronfenbrenner, care evidențiază impactul interacțiunii dintre microsisteme asupra dezvoltării copilului. Lipsa coerenței între aceste medii – sprijinul oferit în centru versus distanța emoțională din școală – creează o discontinuitate care poate afecta adaptarea socială. Teoria atașamentului (Bowlby) susține că absența unei relații de încredere cu adulții semnificativi, precum profesorii, influențează negativ sentimentul de siguranță al copilului. Din perspectiva drepturilor copilului (Convenția ONU, art. 12 și 19), neglijarea stării emoționale a copiilor indică o aplicare limitată a principiului participării și protecției în mediul educațional.

Analizând percepțiile și experiențele copiilor cu privire la relația lor cu angajații centrelor de plasament și proprii părinți, se evidențiază o gamă variată de sentimente și trăiri. Unii copii pot ezita să-și exprime gândurile din cauza lipsei de încredere în adulți sau în sistem. Pe când ceilalți copii au raportat dificultăți inițiale în comunicare, menționând că le-a fost dificil să vorbească despre unele aspecte noi sau să discute probleme școlare.

Rezultatele cercetării evidențiază o **tendință pozitivă** în dezvoltarea competențelor sociale ale copiilor în situații de risc. (Figura 4). Pentru evaluarea nivelului de dezvoltare a competențelor sociale la copii, a fost propusă utilizarea unei scale graduale care reflectă capacitatea de aplicare a acestor competențe în diferite contexte, astfel:

- **De bază** – început de dezvoltare, nevoie de sprijin constant;
- **Funcțional** – utilizare regulată în contexte uzuale, cu sprijin ocazional;
- **Optim** – aplicare autonomă, adaptată și eficientă în contexte variate.

Scăderea semnificativă a nivelului de bază (de la 50 la 24) confirmă reducerea numărului de copii în situații de risc, cu competențe sociale de bază, în timp ce creșterea nivelului funcțional (de la 14 la 33) indică o îmbunătățire semnificativă a abilităților sociale. Îmbunătățirea sugerează necesitatea unor strategii de intervenții indizializate, a suportului continuu și a monitorizării extinse pentru a asigura progresul tuturor copiilor spre niveluri superioare de competență socială.

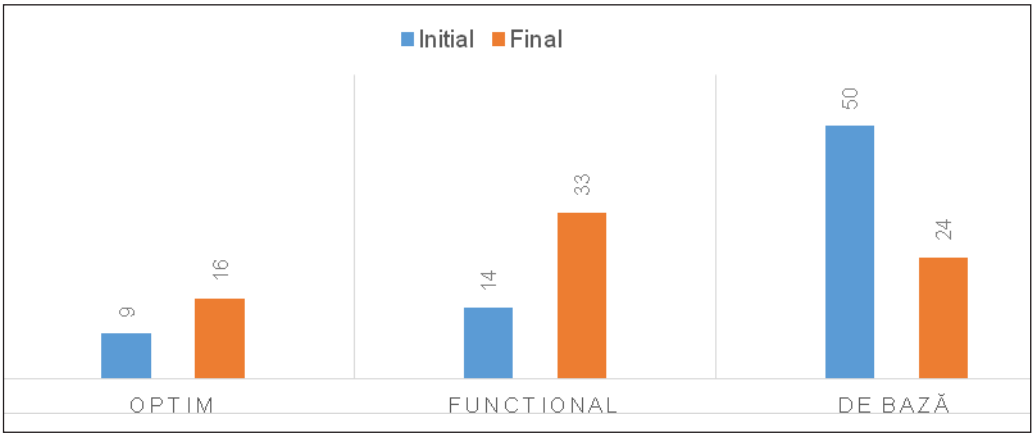

Figura 4. Nivelul competențelor la copii, număr respondenți

Sursa: datelor studiului Experiențele copiiilor din 8 Centre de plasament.

CONCLUZII

Intervențiile sociale orientate către copiii în situație de risc trebuie să depășească logica asistențială centrată exclusiv pe alocarea de resurse și să se axeze pe dezvoltarea **capabilităților** (capabilities), în sensul propus de **Amartya Sen** [11]. Deși centrele de plasament oferă activități educaționale, mobilitatea redusă și accesul limitat la servicii comunitare restrâng interacțiunea copiilor cu mediul social, afectând incluziunea și accentuând izolarea funcțională. În contextul aspectelor analizate este important de subliniat că nivelul competențelor sociale ale copiilor din Centrele de plasament poate varia considerabil, fiind influențat de resursele disponibile și practicile instituționale specifice fiecărui centru. Un mediu de plasament orientat către dezvoltarea copiilor are un rol esențial în dezvoltarea competențelor sociale ale acestora.

În pofida contextului traumatizant, copiii în situație de risc demonstrează o reziliență remarcabilă, reușind să-și mențină dezvoltarea și funcționarea pozitivă. Aceștia pot dezvolta autocontrol, abilități sociale și o perspectivă optimistă asupra vieții. Comunitățile care oferă sprijin adecvat – prin servicii sociale, educaționale și de sănătate – joacă un rol cheie în consolidarea rezilienței, facilitând adaptarea copiilor la dificultăți și gestionarea eficientă a stresului. Datele empirice reflectă nu doar efectul pozitiv al intervențiilor educaționale asupra relaționării sociale, ci și relevanța unui cadru relațional structurat, participativ și bazat pe drepturi. Rezultatele se aliniază teoriei dezvoltării sociale, teoriei atașamentului și modelului ecologic al dezvoltării copilului, oferind un fundament solid pentru proiectarea unor programe de sprijin centrate pe nevoile și potențialul copiilor. Educația contribuie la formarea unei generații capabile să gestioneze complexitatea relațiilor umane într-un mod empatic și eficient. Rezultatele cercetării evidențiază eficiența programelor de intervenție adaptate în dezvoltarea competențelor sociale ale copiilor în situații de risc, contribuind la consolidarea încrederii în sine, îmbunătățirea relaționării și a comunicării, precum și la o mai bună adaptare în contexte diverse.

REFERINȚE:

1. ARGYLE M., Psychology Of Interpersonal Behaviour, 1994. ISBN-10 ׀ : ׀ 014017274.
2. BOWLBY, J. Attachment and Loss: Vol. 1. Attachment. New York: Basic Books.1969 ISBN 0465005438 [on-line]. [citat 19.12.2023]. Disponibil: https://masplain.com/wp-content/uploads/2020/08/ATTACHMENT_AND_LOSS_VOLUME_I_ATTACHMENT.pd
3. BRONFENBRENNER, U. The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design. Cambridge, MA: Harvard University Press.1979 [online]. [citat 19.12.2024]. Disponibil: https://wordpress.com/urie_bronfenbrenner_the_ecology_
4. COROBAN, C. Abilitățile şi competenţele parentale ale familiilor în situație de risc din Republica Moldova. In: The contemporary issues of the socio-humanistic sciences, Ed. 14, 7-8 decembrie 2023, Chişinău. 2023: “Print-Caro” SRL, 2023, Ediția 14, pp. 275-280. ISBN 978-9975-180-89-4. DOI: https://doi.org/10.54481/pcss2023.29
5. COROBAN, C. Competențele sociale ale copiilor în situaţie vulnerabilă. În: Integrare prin cercetare și inovare.: Științe sociale, 10-11 noiembrie 2020, Chișinău. Republica Moldova: Centrul Editorial-Poligrafic al Universităţii de Stat din Moldova, 2020, R, SS, pp. 259-263. ISBN 978-9975-152-54-9. https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/115603
6. DRAMNESCU M. Albert Bandura. Teoria socială a învățării. 2020. ISBN: 978-606-048-241-3.
7. GARMEZY, N. Resilience and vulnerability to adverse developmental ou-

tcomes associated with poverty. American Behavioral Scientist,1991. 34(4), 416-430. https://doi.org/10.1177/0002764291034004003 [on-line]. [citat 15.12.2023]. Disponibil: https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0002764291034004003

8. RUTTER, M. Psychosocial resilience and protective mechanisms. American Journal of Orthopsychiatry, 57(3), p. 316-331, 1987. [on-line]. [citat 21.10.2024]. Disponibil: https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/3303954/
9. SANDER M.R. Triple P-Positive Parenting Program: towards an empirically validated multilevel parenting and family support strategy for the prevention of behavior and emotional problems in children, [on-line]. [citat 22.10.2024]. Disponibil: https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/11225933/
10. SEMRUD-CLIKEMAN M. Social Competence in Children. New York: Springer; 2007. [on-line] [citat 23.10.2024]. Disponibil: https://www.researchgate.net/_Social_Competence_in_Children
11. SEN, A. Development as Freedom. Oxford University Press 1999. [on-line]. [citat 17.10.2024]. Disponibil: https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1191/1464993402ps037ra
12. STATE D., COROBAN, C. Dezvoltarea abilităților de viață independentă și carieră a copiilor în situație vulnerabilă Ghid practic. Chișinău, 2023. 152 p. ISBN 978-9975-3620-6-1.
13. WERNER, E. E. Resilience in development. Current Directions in Psychological Science, 1995 4(3), 81-85. [on-line]. [citat 12.10.2024]. Disponibil: https://journals.sagepub.com/doi/10.1111/1467-8721.ep10772327
14. ВЫГОТСКИЙ, Л. С. (1984). Проблема культурного развития ребёнка. В: Л. С. Выготский, *Собрание сочинений: В 6 т.* (Т. 4: Детская психология, с. 15–34). Москва: Педагогика.